

ДІЯЛЬНІСТЬ КЕРІВНИКІВ ПТНЗ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі реформування освіти ефективність діяльності професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) досягається завдяки застосуванню класичних і пріоритетних функцій управління, які з'явилися порівняно недавно.

Керівники, які працюють у професійно-технічних навчальних закладах, не завжди мають достатньо ґрунтовну педагогічну та психологічну підготовку для якісного управління ПТНЗ. Як наслідок – у них спрощений підхід до організації та змісту навчально-виховної і навчально-виробничої діяльності в професійно-технічному училищі. Стиль керівництва в сучасному освітньому просторі не може базуватися на стереотипах, а оволодіння сучасними науково-теоретичними підходами, принципами і концепціями управлінської діяльності перебуває на початковому етапі.

На жаль, певна частина фахівців-керівників звикла до того, що багаж їхньої професійної компетенції достатній для того, щоб на все життя забезпечити можливість успішної і висококваліфікованої управлінської діяльності.

За дослідження вчених, саме управлінська кваліфікація керівника є тим основним чинником, який визначає результати діяльності взагалі і ступінь старання зокрема 80 % працівників [1, с. 17].

Одним із пріоритетних напрямів реформування професійно-технічної освіти є її інформаційне забезпечення. Саме професійна інформаційна діяльність керівника професійно-технічного навчального закладу дозволяє підвищувати ефективність навчально-виробничого процесу в закладах ПТО, використовуючи різні функції управління.

Традиційні функції управління доповнюються функціями, яких вимагають суспільні зміни. Так в останнє десятиріччя з'явилися інформаційна,

аналітична, планова, організаційна, мотиваційно-цільова, планово-прогностична та ін. [11].

Управлінські функції розподіляють за блоками: стратегічно-цільові, операційно-управлінські, соціокультурні. Блок операційно-управлінських функцій передбачає реалізацію таких видів діяльності керівника, які забезпечують ефективний науково-методичний та організаційний супровід інноваційних процесів [2, с. 140]. Однією з найважливіших функцій цього блоку є інформаційна. У сучасних умовах на ефективну діяльність професійно-технічних навчальних закладів як педагогічної системи впливає те, як відбувається забезпечення інформацією усіх ланок педагогічного процесу.

У Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [3, с. 8] наголошено, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно зі світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України, розвиток інформаційно-правової бази інформаційної сфери недостатній; рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення є недостатнім, впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІКТ – повільним.

Однією з головних умов успішної реалізації цього закону є забезпечення навчання, професійної підготовки людини до роботи в інформаційному суспільстві. [2, с. 9].

Інформаційне забезпечення управління освітніми закладами як складною соціально-педагогічною системою є предметом дослідження вітчизняних і закордонних учених. Окремі аспекти проблеми досліджені Н. Островерховою, Л. Даниленко, Л. Калініною, М. Легким, І. Лікарчуком, Р. Гуревичем, Н. Мойсеюк, Л. Ващенко.

Активно працюють над цією проблемою ряд учених-економістів, що досліджують інформаційне забезпечення управлінської діяльності і потоки інформації зокрема: О.Матвієнко, Л. Довгань, Т. Базаров, Б. Єрьоміна, Н. Паркінсон, М. Рустомджі, В. Травін, В. Дятлов, В. Коган, М. Твердохліб та ін.

Проте поза увагою науковців залишилися питання діяльності керівників ПТНЗ в умовах інформаційного суспільства.

Метою статті є розглянути сучасні тенденції управління закладами ПТО за допомогою інформації, проаналізувати значення створення інформаційно-аналітичних центрів професійно-технічної освіти для ефективного функціонування ПТНЗ в умовах інформаційного суспільства.

Саме завдяки інформаційним процесам система управління здатна здійснювати цілеспрямовану взаємодію із зовнішнім середовищем, координувати відносини власних компонентів, спрямовувати їх рух до заданої мети. Забезпечує управління інформаційними потоками інформаційний менеджмент. На жаль, за результатами опитування керівників закладів ПТО області, робимо висновок, що управлінці не завжди розуміють, що означає цей термін.

Інформаційний менеджмент – новий тип управління організацією на основі комплексного використання всіх видів інформації: науково-дослідної, технологічної, матеріально-технічної, кадрової та ін. [7, с. 10].

Більшість керівників розуміють, що на освітньому ринку відбувається конкуренція, яка спонукає їх до впровадження інновацій, покращання управлінської діяльності та оновлення роботи з кадрами.

Інформаційне забезпечення – створення єдиного інформаційного фонду, систематизація та уніфікація показників і документів, розроблення засобів формалізованого опису даних тощо [12, с. 177].

Функція інформаційного забезпечення, на думку респондентів, є однією з пріоритетних функцій сучасної управлінської діяльності. Але проведене анкетування дало можливість з'ясувати, що більшість директорів та їхніх заступників не володіють основами інформаційного менеджменту, а приймають рішення, ґрунтуючись на інтуїції або власному досвіді.

Інформаційна функція сприяє постійному оновленню закладу освіти через накопичення та поширення необхідної інформації, яка забезпечує членів педагогічного колективу новими теоретичними знаннями і галузях педагогіки, дидактики, психології, соціології та ін. Керівник закладу ПТО, який прагне

використовувати інформаційну функцію в управлінні, дбає про створення педагогічного інформаційного середовища в ПТНЗ, складовими якого є періодичні педагогічні видання, наукова література, електронна бібліотека, Інтернет та інші інформаційні джерела.

Інформація формується в результаті оброблення даних і є важливим елементом комп'ютерних інформаційних систем. Система інформаційного забезпечення передбачає створення єдиного інформаційного фонду, систематизацію та уніфікацію показників і документів, розроблення засобів формалізованого опису даних.

Суттєво допомагає керівникам ПТНЗ Львівщини в прийнятті рішень створений на базі Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти за наказом Міністерства освіти і науки України Інформаційно-аналітичний центр професійно-технічної освіти. Такі центри запрацювали в п'яти областях України з ціллю удосконалити управління професійно-технічними навчальними закладами. Інформативно-аналітична система професійно-технічної освіти дозволяє здійснювати моніторинг якості та доступності системи ПТО, забезпечить керівників засобами інформаційної підтримки прийняття управлінських рішень.

Однією з головних цілей розробки інформаційних систем є полегшення колективного використання інформації. Головні труднощі колективного користування інформацією в ПТНЗ виникають через ілюзорність поняття інформації порівняно з іншими ресурсами і через відсутність розуміння її структури і компонентів. Для того, щоб колективно використовувати інформацію, учасники навчально-виробничого процесу повинні відчувати зручність і корисність цього.

Складовою частиною єдиного інформаційного простору системи ПТО області є підсистема моніторингу, за допомогою якої створюються бази важливих та теоретично обґрунтованих даних, що безперервно оновлюються і використовуються в управлінні. Моніторинг в освіті орієнтований на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу та дає прогноз його розвитку. Для

ефективного та результативного функціонування єдиного інформаційного простору в регіоні необхідно постійне надходження достовірної, систематизованої та аналітично обробленої інформації про стан цього простору, про його технічні, організаційні та інформаційні можливості, про будь-які недоліки або збої в його роботі [4, с. 75].

Інформація невіддільна від процесу інформування користувачів, тому відомості стають інформативними, тобто перетворюються на інформацію, тільки тоді, коли вони відповідають вимогам новизни й достовірності, коли вони зменшують невизначеність з того чи іншого питання. На шляху від джерела до користувача інформація зазнає ряд перетворень, в яких змістові аспекти повідомлень відходять на другий план. Тому на проміжних стадіях перетворень замість поняття «інформація» використовується поняття «дані» (вхідна інформація, вихідна інформація, але база даних, а не база інформації). Саме завдяки інформаційним системам дані перетворюються на інформацію.

Інформаційний ресурс практично невичерпний. З розвитком суспільства і зростанням обсягу використовуваних знань цей ресурс не зменшується, а навпаки – зростає.

Завдяки інформаційному забезпеченню керівник ПТНЗ має змогу приймати певні рішення не інтуїтивно, а на основі достатньої поінформованості та аналітичної оцінки інформації, отриманої з різних джерел. Власне ЗМІ є основою для здійснення керівником аналітико-діагностичної функції управління ПТНЗ. Результати даної функції виявляються у вигляді вироблення на цій основі управлінських рішень для впорядкування інноваційних процесів не тільки в окремому професійно-технічному навчальному закладі, а й у системі ПТО регіону.

Якщо керівник не використовуватиме аналітико-діагностичну функцію в управлінні ПТНЗ, то відстеження динаміки змін і рівня ефективності функціонування профтехзакладу матиме формальні ознаки; втрачатимуться можливості для виявлення проблемних точок, для визначення об'єктивних висновків і внесення необхідних коректив. Отже, всі етапи процесу управління нововведеннями матимуть значні похибки у плануванні, прийнятті

управлінських рішень, проведенні контролю й оцінювання, що однозначно знижує ефективність управлінських дій.

Вивчення інформації, робота з нею підвищують науковий рівень управління ПТНЗ, складають основу для прийняття оптимальних рішень, формують громадську думку і позитивний імідж професійного закладу. Тобто, процес професійного навчання і виховання охоплює великий і важливий комплекс дидактичних проблем. Він передбачає забезпечення конституційних прав громадян на професійну освіту, здійснення взаємопов'язаних організаційно-педагогічних, науково-методичних, соціальних, психологічних і правових заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти відповідно до рівня кваліфікації майбутніх робітників. Сприяє вирішенню дидактичних проблем високий рівень технологій, який за останнє десятиліття значно розширив джерела доступу до інформації та збільшив кількість інформаційних потоків, які функціонують у ПТНЗ.

Зміни в управлінні зумовили зміни нормативних вимог до керівників, до їх технічної компетентності, здатності орієнтуватися у зростаючих інформаційних потоках, вміння використовувати засоби ділового спілкування... [10, с. 8].

Звичайно ж, ці вимоги коригуються відповідно до можливостей директорів і заступників. Адже існує три рівні керівників: перший – початківці, малодосвідчені керівники; другий – досвідчені, професійно-грамотні керівники; третій – творчі керівники, які займаються еспериментами. [8, с. 120].

Серед типових визначень потенційних характеристик компетентності керівника виокремлюють пізнавальну здатність (сприйняття, розуміння та обробка інформації). Ці складові можуть також включати пошук, вибір, впорядкування, аналіз інформації та судження про інформацію. Креативність: генерація нових уявних рішень шляхом адаптації та розширення звичайних методів; інтегрована інтуїція, нелінійне мислення, свіжий погляд на звичні речі та отримання інформації з нетрадиційних джерел. Проектування бачення на роботу: тлумачення та віддзеркалення бачення у власній роботі. Може включати надання, в рамках зворотного зв'язку, інформації керівництву з тих

аспектів бачення, що безпосередньо стосуються роботи даної особи. Гнучкість: адаптація поведінки з урахуванням нової інформації. Спілкування: вміння чітко надавати інформацію (усно чи письмово) та активно слухати інших. Ця характеристика компетентності може також включати здатність адаптувати своє інформаційне повідомлення і манеру його подання, наголосити на ключових моментах і, за необхідності, переконати аудиторію [1, с. 27-29].

Однозначно, що сучасним керівникам ПТНЗ потрібні додаткові знання. Але разом з цим сьогодні в інформаційному освітньому просторі склалася така ситуація, коли майже 95 % усієї наукової інформації залишається невикористаною [6, с. 10]. Причина, на думку І. Малицької, в обмеженій швидкості переробки інформації людським мозком. Окрім того існує низка інформаційних бар'єрів, які заважають нормальній циркуляції інформації. Отож виникає ситуація, коли в умовах інформаційного вибуху керівники ПТНЗ відчують «інформаційний голод». Характерною рисою сучасного суспільства є також інформаційна криза, що існує як комплексна соціальна проблема сучасної науково-технічної революції.

Можна стверджувати, що сучасність ставить перед наукою завдання вивчення та використання інформаційних процесів у різних сферах життя, особливо освіти, оскільки подальший прогрес без оптимальної організації процесів обігу інформації неможливий. Саме тому керівникам ПТНЗ варто детально вивчати, уважніше ставитися до науково-педагогічної інформації.

У механізм вилучення непотрібної інформації ЗМІ входять: відмова від сприйняття, перекручування інформації та забування. Допомагають сортувати інформацію знання про роботу з інформаційними повідомленнями, настанови та звички, стереотипи. Для того, аби керівник міг зрозуміти суть матеріалу, його квінтесенцію, потрібність для подальшого використання під час прийняття управлінських рішень, він повинен оцінити корисність інформації за ефектом, який вона здійснює на результати управління.

Для ефективної роботи з інформацією має бути створений каталог тем, що визначені пріоритетними у кожному професійно-технічному навчальному закладі. Це нелегке завдання сортування інформації належить керівникові. А

також його обов'язком є управляти змістом новин про очолюване ПТНЗ. І тут вже потрібно не тільки використовувати інформацію із засобів масової комунікації, а й навчитися співпрацювати із ЗМІ. Таких директорів, які вміють розмовляти із журналістами, дуже мало. Тому керівник ПТНЗ повинен правильно організувати роботу зі ЗМІ, формуючи насамперед позитивний імідж очолюваного ним закладу.

Важливим аспектом для системи професійно-технічної освіти є комп'ютерна грамотність керівника, здатність знаходити інформацію, що відповідає якісним, кількісним та ціннісним вимогам, користуватися інформаційними мережами, застосовувати їх у науково-педагогічній практиці, навчально-виробничому процесі, а також вміло використовувати інформаційні ресурси ЗМІ, співпрацювати з представниками преси. Це означає – забезпечення інформацією усіх напрямів діяльності ПТНЗ. Користуючись інформаційними технологіями, сучасними ЗМІ, управлінці повинні отримувати оперативну інформацію не тільки про функціонування підсистем професійно-технічного навчального закладу, а й про співвідношення між попитом і пропозицією на ринку та ін. Це стане можливим завдяки створенню у ПТНЗ інформаційного середовища, що дозволить користуватися базами даних, знаннями, які здобувають зі ЗМІ та інших джерел інформації всі учасники освітньої і виробничої діяльності.

Інформаційні освітні мережі, що існують в Україні, проводять збір, аналіз та розповсюдження науково-педагогічної інформації, яка є необхідною для подальшого успішного реформування та розвитку системи освіти нашої країни, потребують модернізації в контексті їх діяльності та наповнення інформацією, що відповідають кращим європейським стандартам та вимогам інформаційного забезпечення освітян. Такі зміни сприятимуть покращенню інформаційному забезпеченню освітян, учнів, студентів та сприятимуть розвиткові освіти в Україні [5, с. 38].

Під час модернізації вітчизняної професійно-технічної освіти важливим є питання професійної компетентності педагогічних та управлінських кадрів, їх неперервне фахове удосконалення на основі новітніх технологій. В. Олійник

зазначає, що в основі такої стратегії лежить розуміння того, що інвестування в людину – найбільш перспективне вкладення капіталу. Значною мірою це стосується кадрів системи професійно-технічної освіти, завдання якої – здійснювати підготовку трудових ресурсів для задоволення потреб виробництва у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці робітничих кадрів і цим самим сприяти соціально-економічному розвитку держави [9, с. 104].

Сьогодні з'явилися реальні можливості якісного вирішення проблеми на основі застосування сучасних інформаційних, комп'ютерних та Інтернет-технологій. Але з часом директори та їхні заступники не тільки постійно підвищують свою фахову кваліфікацію, набувають необхідного досвіду, однак у деякого з них поступово послаблюється, а згодом і значною мірою втрачається здатність удосконалювати свою професійну компетентність, засвоювати нові знання, здатність користуватись новими джерелами інформації тощо. Життя ж вимагає постійного інформаційного збагачення як неодмінної передумови високої якості підготовки фахівців, забезпечення їхнього особистісного розвитку. Отже, директорам та їхнім заступникам потрібно усвідомити принципово нове співвідношення науки, освіти і виробництва, орієнтуватися на підвищення кваліфікації та самоосвіту. Визначальним є творчий підхід до власного професійного саморозвитку та самовдосконалення. Керівник має постійно адаптуватися сам і здійснювати адаптацію колективу до умов, що постійно змінюються. Така мобільність є необхідною складовою в діяльності керівника закладу ПТО.

1. *Алюшина Н.О., Журавльова І.І.* Управління персоналом: Посібник для слухача курсу. Проект «Запровадження європейських стандартів державного управління в Україні» – К., 2007. – 179 с.

2. *Ващенко Л.* Функції управління інноваційними процесами в системі загальної середньої освіти регіону // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2005. – № 3. – С.137-148.

3. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» // Голос України. – 2007. – 6 лютого. – С. 8-10.

4. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб єдиного інформаційного простору системи професійно-технічної освіти // Методичний вісник. – 2008. – №1. – С. 68-76.

5. *Малицька І.* Принципи та напрями роботи інформаційних освітніх мереж Європейського Союзу та Ради Європи // Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: Колективна монографія. – К.: Атіка, 2005.

6. *Малицька І.* Історико-педагогічні передумови розвитку освітніх мереж у контексті створення інформаційного середовища / Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: Колективна монографія. – К.: Атіка, 2005. – С. 10.

7. *Матвієнко О.* Основи інформаційного менеджменту: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 128 с.

8. *Нікуліна А.С., Заславська С.І.* Досвід і перспективи розвитку неперервної післядипломної освіти педагогічних працівників ПТНЗ // Педагогічна і психологічна науки в Україні: Зб. наук. праць до 15-річчя АПН України у 5 томах / Т. 5. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 392 с.

9. *Олійник В.В.* Теоретичні і практичні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти в сучасних умовах // Педагогічна і психологічна науки в Україні: Зб. наук. праць до 15-річчя АПН України у 5 томах / Т. 5. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 392 с.

10. *Орбан-Лембрик Л.Е.* Психологія управління: Навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 695 с.

11. *Рабченюк Т.С.* Внутрішкільне управління: Практичний посібник. – К.: Рута, 2000. – 176 с.

12. *Терещенко Л.О., Матієнко-Зубенко І.І.* Інформаційні системи і технології в обліку: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 187с.

Лариса Кубская

Деятельность руководителей ПТУЗ в условиях информационного общества

В статье рассмотрены современные тенденции управления ПТУЗ с помощью информации. Проанализировано значение деятельности информационно-аналитических центров профессионально-технического образования для эффективной работы ПТУЗ в условиях информационного общества.

Laryssa Kubaska

Vocational School Managers' Activities in the Conditions of the Informative Society
Modern tendencies of vocational schools' managing with the help of information are considered in the article. The meaning of the vocational education information and analytical centers for their effective functioning in the conditions of the information society is analyzed.